

XALQARO TO'LOV TIZIMLARI, HISOB-KITOBLARNI O'TKAZISHNING O'ZIGA XOS JIXATLARI

Z.A.Umarov

i.f.d. prof. O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi professori

Axmedov Sherbek Foziljon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi magistranti

Gmail: axmedovsherbek3@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola xalqaro hisob-kitoblarning mazmun – mohiyati va ularning turlari, tijorat banklarida qo'llaniladigan xalqaro hisob-kitob metodlari hamda xalqaro to'lov tizimlari va ularning turlari, ishlash usullari haqida.

Kalit so'zlar: Xalqaro hisob-kitob turlari, akkreditiv, ochiq hisobraqam, to'lov avansi, savdoni moliyalashtirish, dokumentli inkasso, risk, importyor, eksportyor, xalqaro to'lov tizimi, SWIFT, kontragent.

Аннотация. Данная статья о содержании и сущности международных расчётов и их видах, о методах международных расчётов используемых в коммерческих банках и о международных платёжных системах и их видах, методах работы.

Ключевые слова: Виды международных расчётов, аккредитив, открытый счёт, авансовый платёж, финансовая торговля, документарное инкasso, риск, импортер, экспортер, международные платёжные системы, SWIFT, контрагент.

Annotation. This article is devoted to types of international payment systems, and characteristics and types of international interbank settlements and methods of international payments. Using in commercial banks.

Key words: Types of international payment system, letter of credit, open account, cash-in-advance, finance trade, risk, documentary collection, importer, exporter, international payment system, SWIFT, counterparty.

Kirish. Keyingi yillarda valyuta siyosati va tashqi savdo faoliyati sohasini takomillashtirish bo'yicha ko'rilgan chora-tadbirlar mamlakatimiz iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, eksport salohiyatini oshirish, zamonaviy, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishlarni hamda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini barqaror rivojlantirishga xizmat qilgani qayd etish lozim. Shu bilan birga, valyuta muomalasi sohasining haddan ziyod ma'muriy tartibga solinishi alohida tarmoqlar va xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun imtiyoz va preferensiyalarning asossiz ravishda kam samarali bo'lgan tizimini shakllantirdi, biznes yuritishda teng bo'lmagan shart-sharoitlarning vujudga kelishi va raqobatning bozor tamoyillari buzilishiga olib keldi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda, tovarlar va xizmatlar eksportini oshirishda, umuman, mamlakatimiz iqtisodiy rivojlanishida to'sqinlik qiluvchi omilga aylandi.

Valyuta sohasini tartibga solishning bozor mexanizmlarini joriy qilish, respublika eksport salohiyatini oshirishni rag'batlantirish, to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning tashqi va ichki bozordagi raqobatdoshligini oshirish, mamlakatimizda investitsiya va ishbilarmonlik muhitini yaxshilash maqsadida: Valyuta bozorini yanada liberallashtirish sohasida davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlari etib quyidagilar belgilandi:

1. birinchidan, yuridik va jismoniy shaxslarning chet el valyutasini erkin sotib olish va sotish hamda o'z mablag'larini o'zining xohishiga ko'ra erkin tasarruf etish huquqlarini ro'yobga chiqarishni to'liq ta'minlash;
2. ikkinchidan, milliy valyutaning chet el valyutasiga nisbatan kursini belgilashda faqatgina bozor mexanizmlarini qo'llash;
3. uchinchidan, valyuta resurslaridan foydalanishda bozor instrumentlarining rolini oshirish, valyuta bozorida barcha xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun teng raqobat sharoitlarini yaratish, valyuta siyosatining noan'anaviy tarmoqlarda eksportni rivojlantirishda, mintaqaviy va xalqaro iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlashda rag'batlantiruvchi rolini oshirish;
4. to'rtinchidan, sifatli ish o'rinlari va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni bevosita rag'batlantirish uchun iqtisodiyotning barcha sektorlariga to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar, bilim va texnologiyalar jalb etishga xizmat qiladigan ishbilarmonlik va investitsiya muhitini yaxshilash;
5. beshinchidan, bank tizimining barqarorligini ta'minlash va uning tavakkalchiliklarga bardoshliligini, shu jumladan, valyuta siyosatini liberallashtirishning vujudga kelishi mumkin bo'lgan salbiy ta'sirini yumshatishga qaratilgan samarali choralarni qo'llash hisobiga oshirish;

Bugun O'zbekiston toboro jahon integtarsiyalashuv jaroyiniga kirib bormoqda. Buning esa asosiy sababi davlatimiz rahbari va hukumatimiz tomonidan olib borilayotgan oqilona va uzoqni ko'zlagan tashqi iqtisodiy aloqalar, xususan chet el investetsiyasini yurtimizga olib kirish bilan bo'g'liq amalga oshirilayotagan ishlarni nazarda tutish mumkin. Shuningdek, O'zbekistonga Prefensiyalar bosh tizimi ("GSP+") bo'yicha benefitsiar mamlakat maqomining berilishi, O'zbekistondagi davlat ulushi bor banklarining chel ellik investorlarga sotilishi hamda O'zbekistonlik tadbirkorlarning chet ellik hamkorlari bilan to'g'ridan to'g'ri eksport-import operatsiyalari rivojlanishida yaqqol ko'rish mumkin.

Adabiyotlar sharhi

Tijorat banklaridagi xalqaro hisob-kitoblar, bular transchegaraviy to'lovlarni amalga oshirishning shartlari va tartiblarini o'z ichiga oluvchi tizim bo'lsa, yana boshqa tomondan tijorat banklarining o'z faoliyatini amalga oshirishdagi amaliy ko'rinishi ham hisoblanadi. Bu yo'nalishda xalqaro va O'zbekistonlik iqtisodchi - olimlar o'z fikrlarini bayon qilganlar. Xususan, bu to'g'risida T.I.Boboqulov, O'.A.Abdullayev, Navro'zova K.N, I.R.Toymuhammedov adabiyot va o'quv qo'llanmalarda o'z fikrlarini bayon etganlar.

Xalqaro hisob-kitoblar quyidagi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- Ular ma'lum bir mamlakat ichidagi qonun va normativlar bilan tartibga solinsa, bir paytning o'zida xalqaro qoidalar va tartiblarni ham muvofiq bo'lishi lozim.

- Xalqaro hisob-kitoblar yagona "hisob tili" orqali birlashtiriladi. Bu esa xalqaro moliyaviy operatsiyalarni intergratsiyasiga ko'maklashib, uning oshishiga olib keladi.

- Xalqaro hisob-kitoblar turli mamlakat valyutalarida hamda xalqaro valyutalarda amalga oshirilganligi sababli ular valyuta oldi – sotdisi bilan o'zaro bog'langan hisob-kitob operatsiyalari hisoblanadi.

- Xalqaro hisob-kitoblar xalqaro savdo operatsiyalari natijasida vujudga kelsa, ammo uni amalga oshiruvchi banklar ulardan ayro holda o'zaro shartnomalar tuzadilar.

Xalqaro hisob-kitob tizimining subyektlari (ishtirokchilari) quyidagilar :

- Importyorlar (mablag'larni to'lovchilar)
- Eksportyorlar (mablag'larni qabul qiluvchilar)
- Ularga xizmat ko'rsatuvchi banklar

Norezident banklar tomonidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida va O'zbekiston Respublikasining tijorat banklarida vakillik hisobvaraqlarini ochish uchun quyidagilar taqdim qilinadi:

- Norizident bankning to'liq nomi va uni ro'yhatdan o'tkazgan davlatdagi yuridik manzili ko'rsatilgan holda hisobvaraqa ochish to'g'risida ariza;

- Imzo na'munalari va muhr izi qo'yilgan varaqcha hamda mazkur davlatning Markaziy (Milliy) banki tomonidan berilgan litsenziyaning legallashtirilgan nusxasi;

- Norizident bank tomonidan u ruyhatda o'tgan davlatda jinoiy faoliyatdan olgan daromadlarni legallashtirishga va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish sohasidagi xalqaro standartlar qo'llanilishi to'g'risida axborot;

Korrespondentlik hisobraqam turlari :

- Nostro hisobraqam
- Loro hisobraqam
- Vostro hisobraqam

Nostro hisobvaraqa – bu bankning boshqa bankda chet el valyutasida ochgan hisobraqami tushiniladi. Nostro hisobvaraqa xorihiy valyutani almashtirish va sotish jarayonini osonlashtiradi. Konvertatsiya qilinadigan asosiy valyutalar AQSh dollari, Kanada dollari, Britaniya funt stirlingi, evro va yapon yenasi.

Vostro hisobvaraqa – bu chet el bankida ochilgan nostro hisobvaraqa hisoblanadi. Masalan, ATB "Qishloq qurilish bank" ning Germaniyaning "Commerzbank" da nemis markasida "nostro" hisobvaraqa'ini ochgan va unda nemis markasida yuritiladi. Bu hisobraqam bizninh bank uchun nostro, "Commerzbank" uchun esa "vostro" hisobraqam hisoblanadi. Agar boshqa bir chet el banki ATB "Qishloq qurilish bank" da milliy valyutada hisobraqam ochsa bu "loro" hisobvaraqa'i hisoblanadi.

Xalqaro amaliyotda to'lov tizimlarining quyidagi turlari mavjud: SWIFT, FedWire, CHIPS, CHAPS, TARGET va CИФC.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Fianancial Telecommunications) - bu butunjahon banklararo moliyaviy telekommunikatsiyalar hamjamiyati.

FedWire (Federal Reserve Wire Network) esa, AQSH Federal Reserve uchun ishlab chiqilgan.

CHIPS (The Clearing House Interbank Payments System) – bu pul o'kazmalari uchun xususiy sektorning AQSH dollaridagi to'lovlarni o'tkazish va hisob-kitob qilish tizimi. Nyu-york kliring palatalari xalqaro to'lov tizimi.

CHAPS (The Clearing House Automated Payment System) – bu Buyuk Britaniyada funt stirlingda amalga oshiriladigan operatsiyalar uchun hisob-kitob tizimi.

TARGET – bu Evropa Ittifoqi davlatlari uchun real vaqt rejimida ishlaydigan to'lov tizimi.

СИФC- bu Rossiya Banki moliyaviy xabarlarni uzatish tizimi. CИФC moliyaviy xabarlarning mamlakat ichida ham, chet elda ham uzluksiz uzatilishini kafolatlaydi. Bunday holda, hisob-kitoblar vakillik munosabatlari doirasida kredit tashkilotlari o'rtasida amalga oshiriladi.

Xalqaro amaliyotda tijorat banklari tomonidan amalga oshiriladigan to'lovlarning quyidagi 5 ta xalqaro hisob-kitob turlarini keltirish mumkin:

1. To'lov avansi (Cash in advance)
2. Inkasso (Collections)
3. Akkreditiv (Letter of credit)
4. Ochiq hisobraqam orqali (Open account)
5. Savdoni moliyalashtirish (Consignment&Trade finance)

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki qarori bilan, Adliya vazirligidan 2021 yil 26 noyabrda ro'yhatdan o'tgan AV-3336 sonli “ Tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejasi” ga muvofiq, ushbu hisobvaraqlar quyidagicha raqamlangan:

10301 Markaziy bankdagi vakillik hisobvarag'idan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar- Nostro. Bu hisobvaraqda bankning banklararo hisob-kitoblarni amalga oshirish uchun Markaziy bankka joylashtirgan bo'sh pul mablag'larining hisobi olib boriladi.

10501 Boshqa banklardagi vakillik hisobvaraqlaridan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar — Nostro. Bu bankning banklararo hisob-kitoblarni amalga oshirish maqsadida boshqa banklarga qo'ygan pul mablag'larining hisobi olib boriladi.

20806 Markaziy bankdagi vakillik hisobvarag'iga to'lanishi lozim bo'lgan mablag'lar — Nostro, overdraft. Bu hisobvaraqa, ilgari mavjud bo'lgan debet saldodan to'lovni amalga oshirishdagi summaning oshib ketishi natijasida aktiv 10301 hisobvarag'ida paydo bo'lgan kredit qoldiq hisobga olinadi. Hisobvaraqaqning kreditida 10301 hisobvaraqda paydo bo'lgan kredit qoldiq summasi aks ettiriladi.

21006 Bankning boshqa banklardagi vakillik hisobvaraqlariga to'lanishi lozim bo'lgan mablag'lar — Nostro, overdraft.

10305 Markaziy bankning vakillik hisobvarag'idan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar — Vostro, overdraft. Bu hisobvaraqa, to'lovlarni amalga oshirishda 20802 hisobvarag'ida ilgari mavjud bo'lgan kredit qoldig'idan oshib ketish natijasida yuzaga kelgan debet qoldiq hisobga olinadi.

10505 Boshqa banklarning vakillik hisobvaraqlaridan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar — Vostro, overdraft. U hisobvaraqa, to'lovlarni amalga oshirishda 21002 hisobvarag'ida ilgari mavjud bo'lgan kredit qoldig'idan oshib ketishi natijasida yuzaga kelgan debet qoldiq summasi hisobga olinadi.

20802 Markaziy bankning vakillik hisobvarag'iga to'lanishi lozim bo'lgan mablag'lar — Vostro. Bu hisobvaraqa Markaziy bankning tijorat banklarida ochilgan vakillik hisobvarag'idagi mablag'lari hisobi olib boriladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Banklararo xalqaro hisob-kitoblar ham bank joylashgan davlatning milliy qonunchiligi asosida, ham xalqaro normalar asosida tartibga solinadi. Bir davlat ichidagi to'lovlar o'sha davlatning ichki to'lov tizimlari orqali amalga oshirilsa, masalan O'zbekistonda "Humo" yoki "Uzcard" milliy to'lov tizimlarida amalga oshirilsa, xalqaro to'lovlar esa ikki tomonlama vakillik munosabatlariga asoslanadi, masalan SWIFT, TARGET va boshqalar.

1-Jadval.

Xalqaro to'lov tizimlari va ulardagi bir kunlik tranzaksiya miqdori to'g'risida.

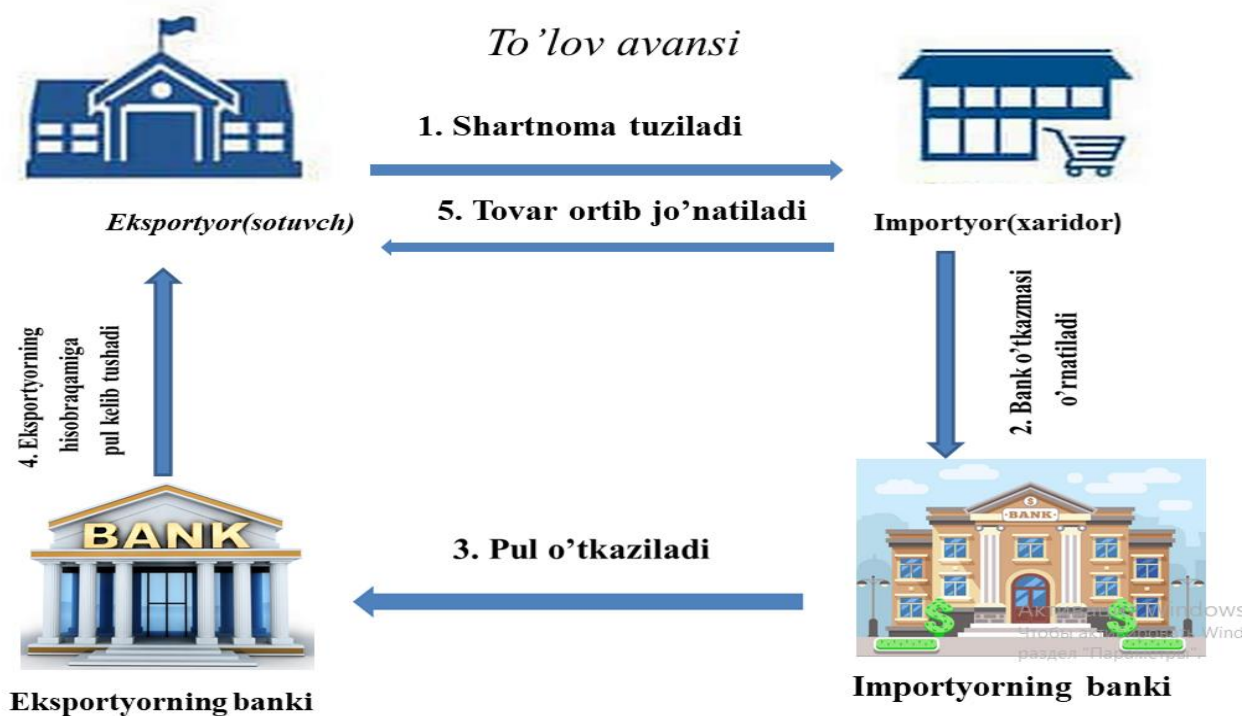
Xalqaro to'lov tizimi nomi	Joylashgan davlati	Asos solgan tashkilot (davlat)	Bir kunlik tranzaksiyalar miqdori	A'zolari soni	Tranzaksiya o'tkazish narxi
SWIFT	Belgiya	19 ta davlatdagi 248 ta bank hammuasligida	5 trln AQSH dollari	11 000	Har bir tranzaksiyadan 3-5 % gacha
FedWire	AQSH	AQSH Federal Reserivi	4.3 trln AQSH dollari	5 000	14000 AQSH dollarigacha 0.92 dollar
TARGET	Yevropa Ittifoqi	Yevropa davlatlari	2.2 trln QSH dollari	19 ta Yevropa davlatlari banklari	Bir oylik- 1000 euro, 1 ta tranzaksiya uchun-0.8 euro
CHIPS	AQSH, Nyu-York	The Clearing House MCHJ	1.8 trln AQSH dollari	50	5 AQSH dollari har bir tranzaksiya uchun
CHAPS	Angliya, London	The Bankers Clearing House	0.72 trln euro	20 ta to'g'ridan to'g'ri ishtirokchi, Bank of England va 4500 ta bilvosita ishtirokchi	35 funt sterling har bir tranzaksiya uchun
СПФС	Rassiya	Rassiya Markaziy Banki		12 ta davlatning	1 ta xabar uchun 0.8-1

				74 dan ortiq banki (asosan Rossiya banlari)	Rossiya rubli
--	--	--	--	--	---------------

To'lov turlari (metodlari) da tomonlarning quyidagi xususiyatlarini ko'rish mumkin:

- Xalqaro savdo eksportchi va impartyor o'rtasida to'lovlarni amalga oshirish muddatlari bo'yicha muddatlari bo'yicha noaniqlikni keltirib chiqarishi mumkin;
 - Eksportchilar uchun har qanday qilingan eksport (sotilgan tovar va ko'rsatilgan ish, xizmat) to'lov olinmaguncha "sovg'a" hisoblanadi.
 - Shuning uchun impartyorlar to'lovlarni imkon qadar tezroq olishni xohlaydi, iloji bo'lsa mahsulot jo'natilishidan oldin yoki buyurtma berilgan zahoti
 - Importiyorlar uchun esa tovar qabul qilinguncha har qanday to'lov " hayriya " hisoblanadi.
 - Import qiluvchilar tabiiyki, tovarlarni imkon qadar tezroq olishni xohlaydi, to'lovni esa imkon qadar kechroq qilishni xohlashadi. Iloji bo'lsa sotib olingan import tovarni qayta sotgandan so'ng to'lovni amalga oshirishni xohlaydi
1. To'lov avansi (cash in advance).

To'lov avansi xalqaro amaliyotda ko'p qo'llaniladigan xalqaro to'lov usuli hisoblanadi. Bu usul orqali eksportyor kredit riskidan qochishi mumkin, chunki to'lov tovar jo'natilishidan oldin olinadi. To'lov avansida xalqaro savdolar uchun pul o'tkazmalari va kredit kartalar eksportchilar uchun mavjud bo'lgan eng ko'p ishlatiladigan yo'nalish hisoblanadi. Shuningdek eksrou xizmatidan ham foydalanishi mumkin. Biroq, oldindan to'lovni oldindan talab qilish xaridor uchun eng kam jozibador variant hisoblanadi.

1-rasm. To'lov avansining harakati.

2. Inkasso (Collection).

Hujjatli inkasso (documentary collection) – bu eksport qiluvchi o'zining banki (rimitent bank) ga sotish uchun to'lovni inkasso qilishni ishonib topshiradigan operatsiya hisoblanadi. Eksportyor kerakli hujjatlarni o'z bankiga taqdim etadi, bank esa importyorning bankiga ko'rsatmalar bilan yuboradi. Mablag' import qiluvchidan olinadi va inkassoda ishtirok etuvchi banklar orqali eksportyorga o'sha hujjatlar evaziga o'tkaziladi. Dokumentli inkasso odatda akkreditivga qaraganda arzonroq. Hujjatli inkasso eksport qiluvchi uchun to'lovning bir usuli hisoblanadi. Bu usul ko'proq ishonchli mijoz va doimiy aloqa o'rnatilgan importyor mijozlar bilan qo'llanilishi maqsadga muvofiq. Bu usul eksport operatsiyasini soddalashtiradi hamda to'lovni tezroq olishga imkon beradi, shu bilan birga akkreditivga nisbatan arzon hisoblanadi.

3. Akkreditiv (Letters of credit).

Akkreditivlar xalqaro savdo ishtirokchilari uchun eng xavfsiz to'lov usulidir. Akkreditiv- bu chet ellik xaridor (importyor) ning banki tomonidan eksportyor tovarni jo'natgandan keyin to'lash to'g'risidagi shartnomaviy majburiyatidir hamda dalil sifatida eksportyor hujjatlarni o'zining bankiga taqdim etadi. Akkreditiv xalqaro to'lov metodlari orasida eng risksizi hisoblanib, eksportyorni himoya qiluvchi, unga pulni yetib kelishini ta'minlovchi to'lov usulidir. Ular eksport qiluvchilar uchun tashqi bozorlarda yangi mijozlar bilan buyurtmalarni yutib olishga yordam beradi. Bunda, eksportyor to'lov kafolatini oladi, shu bilan birga importyorga oqilona to'lov shartlarini taklif qiladi. Akkreditiv eng xavfsiz

to'lov turi hisoblanadi ammo u ko'p mehnat va vaqt talab qiladi va shuning uchun ham akkreditiv qimmat bank xizmat turi hisoblanadi.

2-Rasm. Akkreditivning aylanishi.

Akkreditivning ekspartyor uchun foydali jihatlari:

- To'lovning kafolatlanganligi;
- To'lov shartlarining oqilona taklif qilinishi;

Akkreditivning ekspartyor uchun foydali jihatlari:

- Tovarining to'lov qilinishi oldin yuborilishini kafolatlanganligi;

4. Ochiq hisobraqam orqali hisob-kitob (Open account or Accounts payable).

Ochiq hisobraqam operatsiyasi – bu tovar jo'natilgan va tovar muddatidan oldin yetkazib berilgan savdo bo'lib, xalqaro savdolarda odatda 30, 60 yoki 90 kun ichida amalga oshiriladi. Shubhasiz bu usul importyor uchun xavfsiz va foydali to'lov usuli bo'lsa, ekspartyor uchun eng yuqori xavf varian hisoblanadi. Ekspart bozorlaridagi kuchli raqobat tufayli chet ellik xaridorlar ekspartchilarni ochiq hisobvara shartlarini qo'yishadi va ekspartyor bunga majbur bo'ladi. Chunki xorijda xaridorga tovarni kreditga sotish keng tarqalgan. Kreditga mahsulotini sotishni istamaydigan ekspartchilar mijoz topishda qiyinchilikka duch keladi. Ochiq hisobraqam shartlarini taklif qilganda ekspartyor ekspart krediti sug'urtasidan foydalangan holda qo'shimcha riskni kamaytirishi mumkin.

MHS (MCΦO, IFRS) da bu usul ko'rsatib o'tilgan bo'lib, bunda tovarlar ikki ko'rinishda naqd pulga “cash” ga sotiladi yoki kreditga “kredit” ga sotiladi.

Bunda ekspartyor MHS bo'yicha quyidagicha ikki yoqlama yozuvni yozadi.

Dr receivables	(debitor qarzdorlik)
Cr sales (revenue)	(asosiy faoliyatdan tushim)

Importyor esa quyidagicha ikkiyoqlama yozuvni yozadi.
Dr. Purchase (TMZ)
Cr. Payable (Qisqa muddatli majburiyatlar)

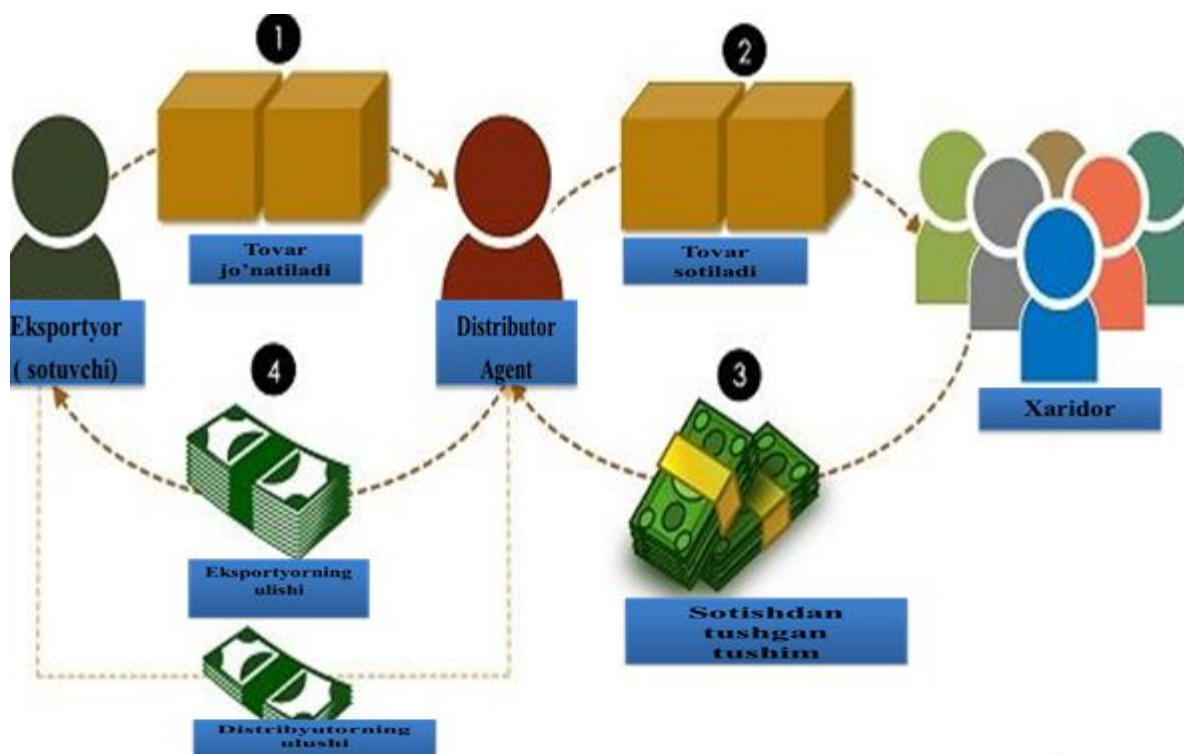
2-Jadval.

Ochiq hisobraqam metodining afzallik va kamchiliklari.

	Afzallilari	Kamchiliklari
Importyor	-Tovarlarni to'lov qilishdan oldin oladi -Ijobiy pul oqimi	Minimal
Eksportyor	-Raqobatbardosh bozorlarda mijozlarni jalb qilish mumkin	Yuqori risk darajasi

5. Savdoni moliyalashtirish (Consignment/ Trade finance).

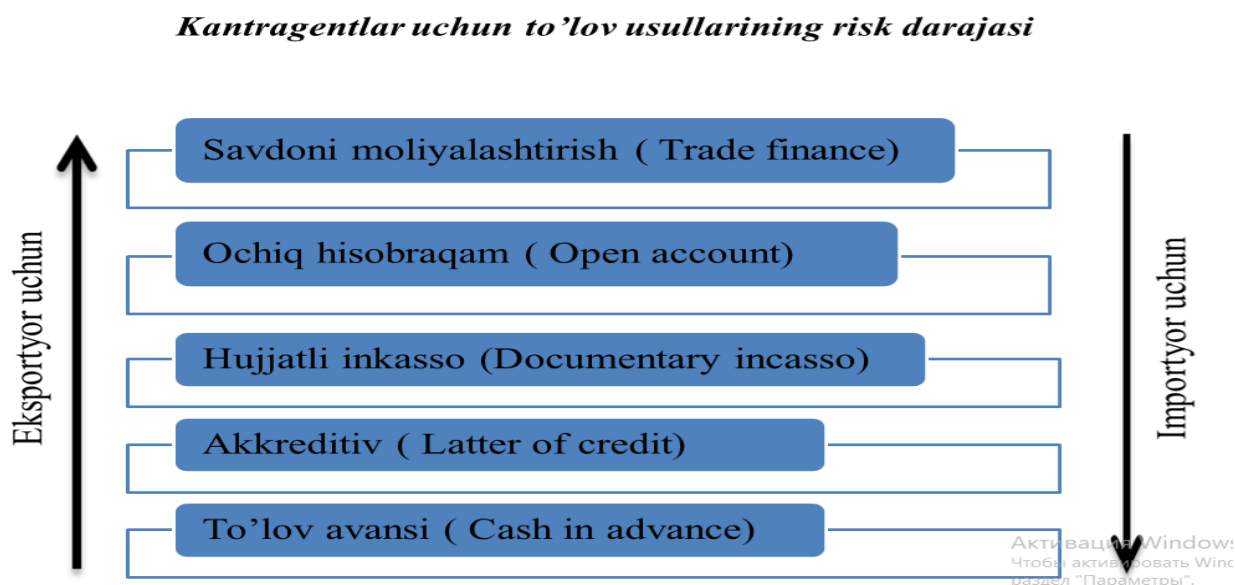
Xalqaro savdoda bu usul Ochiq hisobraqam orqali amalga oshiriladigan to'lov usiliga o'xshab ketadi ammo undan farq qiladi. Bunda to'lov eksportchiga Tovar xorijiy distribyutor tomonidan oxirgi mijozga sotilgandan keyingina yuboriladi. Xalqaro savdoni moliyalashtirish shartnomaviy kelishuvga asoslanadi. Bunda tovarlarni xorijiy distribyutor o'ziga qabul qiladi, uni boshqaradi va uni eksportyor uchun sotuvini amalga oshiradi, ammo tovarga egalik eksportyorning o'zida qoladi. Xorijiy savdoni moliyalashtirish eksportyor uchun yuqori riskli hisoblanadi, chuni hech qanday to'lov kafolatlanmaydi va uning tovarlari xorijda distribyutor yoki mustaqil agent qo'lida bo'ladi. Bu usul eksportyorga tovarini tezroq sotilishi va omborda turib qolmasligini va bu orqali xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi.

3-Rasm. Savdoni moliyalashtirish.

Kontragentlar amalga oshiradigan xalqaro to'lovlarning har birida ma'lum miqdorda risk mavjud ya'ni to'lovning amalga oshmasligi yoki tovar (ish va xizmat) larning o'z vaqtida bajarmasligi kabi. Shuning uchun har bir kontragent riski kam bo'lgan to'lov turini tanlashga harakat qiladi.

Quyidagi rasmda xalqaro to'lov ishtirokchilari (kontragent) ning risk darajasi ko'rsatilgan.

4-Rasm. Eksportyor va importyorlar uchun xalqaro hisob-kitoblardagi to'lov usullarining risk darajasi.

4- rasmda eksport va import qiluvchi XYuS uchun risk darajasi ko'rsatilgan. Bunda eksportyor va importyor korxonalar uchun risk darajasi teskari holatda nomoyon bo'ladi. Sababi, eksportyor uchun risk darajasi kam bo'lgan xalqaro to'lov shakli importyor uchun yuqoriroq risk darajasini keltirib chiqarishi mumkin.

Xulosa

Bugungi kunda moliyaviy globallashuv va texnik imkoniyatlarning jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvi tufayli xalqaro banklararo hisob-kitoblar tadqiqotning dolzarb mavzusi hisoblanadi. Kredit muassasasida o'rnatilgan hisob-kitob mexanizmining yo'qligi bankning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va mavjud operatsiyalarni qo'llash imkonini bermaydi. Shuning uchun xalqaro banklararo hisob-kitoblarni amalga oshirish bo'yicha puxta tuzilgan siyosat korxonalar faoliyatining muhim jihati bo'lib, xalqaro banklararo faoliyat bilan shug'ullanuvchi yuqori rahbariyat va kompaniya xodimlarining professionalligidan dalolat beradi.

Xalqaro banklararo hisob-kitoblarni amalga oshirish muammolarini faqat banklararo bozordagi operatsiyalar ulushini oshirish orqali hal qilib bo'lmaydi. Kredit tashkiloti faoliyatining ushbu sohasini rivojlantirish uchun

xalqaro huquqiy normalar va bank faoliyatini amalga oshirish qoidalariga rioya qilish kerak. Bundan tashqari, banklararo hisob-kitoblarning global hamjamiyatiga integratsiyalashuvning texnik tarkibiy qismini hisobga olish kerak.

Ishni bajarish jarayonida xalqaro banklararo hisob-kitoblarning nazariy jihatlari, ularning mohiyati, tuzilishi, amalga oshirishning huquqiy asoslari ko'rib chiqilib, hisob-kitoblar shakllari va jahon banklararo to'lov tizimlari ham o'rganildi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 11 noyabrdagi O'RQ-582 sonli "O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki to'g'risida" gi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqidagi Qonuni (Yangi tahrir)
2. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 05 noyabrdagi O'RQ-580 sonli "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqidagi Qonuni
3. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 01 noyabrdagi O'RQ-578 sonli " To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida" gi Qonuni
4. O'zbekiston Respublikasining "Valyutani tartibga solish to'g'risidagi" O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risidagi O'RQ-573 sonli Qonuni
5. O'zbekiston Respublikasi Prizidentining 2017 yil 02 sentabrdagi PF-5177 sonli "Valyuta siyosatini liberallashtirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida" gi Farmoni
6. O'zbekiston Respublikasi Prizidenting 2017 yil 03 noyabrdagi " Tashqi savdo faoliyatini yanada erkinlashtirish va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab – quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-3351 sonli Farmoni
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 14 maydagi "O'zbekiston Respublikasida tashqi savdo operatsiyalari monitoringini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi VM-283 soli Qarori
8. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining "O'zbekiston Respublikasida naqd pulsiz hisob-kitoblar to'g'risida"gi 3229 sonli Nizom, 2020 yil 13 aprel.
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining "Bank hisobvaraqlarini ochish, yuritish va yopish tartibi to'g'risidagi yo'riqnoma" gi 3420 sonli Nizom, 2023 yi 08 fevral.
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining "Tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejasi" 3336 son, 2021 yil 26 noyabr
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining "O'zbekiston Respublikasida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish qoidalari tasdiqlash to'g'risidagi" 3281 sonli Nizom, 2020 yi 31 avgust
12. Тоймухамедов И., Умаров З., Хусаинов Г. Нақд пулсиз ҳисоб-китоблар ва тўлов тизими. Ўқув қўлланма. – Т.: LESSON PRESS, 2018 й. 215-218 б.

13. Умаров З. А. Бухгалтерский учет в банках: Учебник //Умаров ЗА, Муругова ИА, Бабаева ГЯ.
14. Умаров З. А., Азимов Б. Банк кафолати ва унинг ҳисоби //Молия илмий журнали. – 2021. – С. 98-106.
15. Умаров З. А. Банкларда бухгалтерия ҳисоби. Дарслик. Т.: 2021. 621 бет.
16. “Xalqaro valyuta-кредит муносабатлари” ўқув қўлланма. Т.И.Вобоқулов, О'А.Абдуллаев. Toshkent-2014.
17. “Banklarda hisob va to'lov tizimi” о'қув қо'лланма. Navro'zova K.N, Ortiqov O.A. Toshkent Moliya instituti, 2005
18. Международное регулирование внешнеэкономической деятельности / Д.П. Александров, А.В. Бобков, С.А. Васьковский и др.; Под ред. В.С. Каменкова. - М.: Издательство деловой и учебной литературы. - Мн.:
19. Дикта, 2005. - 800с
20. [http// trade.gov.com](http://trade.gov.com). Xalqaro Savdo Boshqaruvining rasmiy web sayti